

DUCHOWNI KATOLICCY ZAANGAŻOWANI W DZIAŁALNOŚĆ OBWODU BUSKIEGO „SŁUŻBA WOLNEJ POLSCE” W ŚWIEŁLE DOKUMENTÓW APARATU BEZPIECZEŃSTWA

Kościół katolicki w Polsce po drugiej wojnie światowej należał do głównych oponentów obozu komunistycznego. W latach 1945-1947 zasadniczym celem obozu władzy była likwidacja podziemia niepodległościowego i Polskiego Stronnictwa Ludowego, sfalszowanie wyników głosowania ludowego i wyborów do Sejmu Ustawodawczego. Dość powszechnie i trafnie pierwsze lata powojenne w relacjach Kościoła z państwem określa się mianem wzajemnego „mijania się”¹. Nie oznacza to jednak, że jego przedstawiciele nie wzbudzali zainteresowania Urzędów Bezpieczeństwa (UB)². Duchowni stanowili cel głównie w przypadku zaangażowania się w działalność konspiracyjną³.

¹ Sytuacja zmieniła się już pod koniec 1948 i na początku 1949 r., kiedy ówczesne władze partyjno-państwowe doszły do wniosku, że przejście „kleru do ofensywy” musi implikować jednoznaczna i kategoryczną odpowiedź ze strony rządzącego „obozu demokratycznego”. A. Dudek, R. Gryz, *Komuniści i Kościół w Polsce (1945-1989)*, Kraków 2003, s. 38-39; W.J. Wysocki, *Główne kierunki polityki komunistycznego państwa wobec Kościoła rzymskokatolickiego w latach 1944-1967*, [w:] *Władze komunistyczne wobec Kościoła katolickiego w Łódzkiem 1945-1967*, red. J. Wróbel, L. Próchniak, Warszawa 2005, s. 13-14; J. Żaryn, *Kościół a władza w Polsce (1945-1950)*, Warszawa 1997, s. 151-170.

² [1946, brak miesiąca, bdd.], *Instrukcja nr 2 dyrektor Departamentu V MBP dotycząca schematu rozpracowywania działaczy duchownych i ich współpracowników*, [w:] *Instrukcje, wytyczne, okólniki dyrektor Departamentu V MBP dotyczące działań przeciwko Kościołowi katolickiemu w latach 1945-1953*, wybór i opr. A. Dziurok, J. Marecki, F. Musiał, Kraków-Katowice 2012, s. 58-59.

³ Mimo to, jak wskazał ks. prof. Jerzy Myszor, opierający się na danych zamieszczanych na łamach czasopism emigracyjnych – w sierpniu 1948 r. w więzieniach Polski

Księża diecezjalni i zakonni stanowili dla podziemia niepodległościowego naturalnego sojusznika w walce o suwerenną i demokratyczną Polskę. Widzieli oni olbrzymią skalę represji i zakłamania forsowanego codziennie przez komunistycznych oprawców. Szczególnego zatrzważający był fakt zintensyfikowania tych działań względem bohaterów walczących z niemieckich okupantem. Wszelkie kontakty księży z żołnierzami organizacji konspiracyjnych jedynie potęgowały obraz tragicznej, powojennej rzeczywistości. Pomimo oficjalnie wykazywanej powściągliwości hierarchów Kościoła wobec podziemia⁴, część duchownych w obliczu wielu problemów społeczno-gospodarczych i politycznych nie pozostawała z boku, żywo angażując się w działalność konspiracyjną⁵.

Po za tym księża zwracali uwagę UB przede wszystkim swoją aktywnością społeczną, charytatywną oraz bezkompromisowymi kazaniami i poglądami politycznymi wygłaszanymi z ambony. Jednymi z takich duchownych byli księża czynnie współuczestniczący w działaniach obwodu buskiego organizacji „Służba Wolnej Polsce” (SWP) – Stanisław Połetek oraz Stefan Rzemieniec.

Początki konspiracji poakowskiej na terenie powiatu stopnickiego (od marca 1948 r. buskiego) sięgają pierwszych miesięcy 1945 r. Na czele utworzonej wówczas organizacji stanął były żołnierz Armii Krajowej – Antoni Szałach „Brzoza”. Kilka miesięcy później komendantem został kierownik szkoły w Pacanowie, Stefan Pytko „Chrzanowski”. Obwód buski był częścią, od września 1947, struktury o nazwie „Polski Ruch Zjednoczenia Narodowego” (PRZN), a od sierpnia 1948 r. „Służba Wol-

„ludowej” przebywało już ok. 100 księży diecezjalnych i zakonnych, by w lutym 1949 r. było to aż 350 duchownych. J. Myszor, *Wstęp*, [w:] *Leksykon duchowieństwa represjonowanego w PRL w latach 1945-1989*, red. J. Myszor, T. I, Warszawa 2002, s. IX-X.

⁴ J. Żaryn, *Kościół wobec władzy komunistycznej w Polsce 1945-1953*, [w:] *Polacy wobec przemocy 1944-1956*, red. B. Otwinowska, J. Żaryn, Warszawa 1996, s. 179-189.

⁵ D. Golik, F. Musiał, *Władysław Gurgacz. Jezuita wyklety*, Kraków 2014, s. 54-57; G. Sado, *O Polskę białą-czerwoną. Ksiądz Stanisław Domański ps. „Cezary” (1914-1946)*, Kielce 2009, s. 48-50; R. Gryz, *Państwo a Kościół w Polsce 1945-1956. Na przykładzie województwa kieleckiego*, Kraków 1999, s. 158-159; R. Śmiećanka-Kruszelnicki, *Duchowieństwo katolickie a podziemie poakowskie na Kielecczyźnie 1945-1948*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” 1997, nr 2, s. 192-193; Tenże, *Podziemie poakowskie na Kielecczyźnie 1945-1948*, Kraków 2002, s. 339-340.

nej Polsce” (SWP)⁶. Na czele której stał Józef Zabrzęski „Stary”⁷. Powiat buski podzielony był na cztery rejony. Organizacja nie miała charakteru zbrojnego ani dywersyjnego, oparta została na zasadniczych założeniach egzekwowanych przez Obszar Południowy Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość”⁸. Prowadziła ona wyłącznie działalność propagandową oraz obserwacyjno-wywiadowczą⁹ i liczyła ok. 20 członków¹⁰.

Pierwszy z omawianych bohaterów, ks. Stanisław Połetek urodził się 17 kwietnia 1917 r. w Przemęczanach, w gminie Łętkowice w powiecie miechowskim w rodzinie chłopskiej. W latach 1930-1935 uczęszczał do prowadzonego przez Salezjanów Zakładu im. Księdza Jana Bosko w Oświęcimiu, a następnie do gimnazjum salezjańskiego w Marszałkach, w powiecie Kępno. W 1939 r. po ukończeniu ślubów zakonnych opuścił Towarzystwo Salezjańskie. We wrześniu 1941 r. wstąpił do seminarium duchownego w Kielcach. W maju 1946 r. otrzymał święcenia kapłańskie¹¹. Od lipca 1946 do lipca 1948 r. był wikariuszem w parafii Pacanów oraz prefektem tamtejszej szkoły podstawowej¹².

⁶ T. Trepka, *Propaganda organizacji Józefa Zabrzęskiego „Starego” na Kielecczyźnie*, „Zeszyty Historyczne WiN-u” [dalej: „ZHW”] 2014, nr 39, s. 122, 124. Pod taką nazwą występuje ona w literaturze.

⁷ O Józefie Zabrzęskim, działaczu Okręgu Krakowskiego Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość” zob. szerzej: Z. Zblewski, *Tarnowska organizacja Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość” w latach 1945-1948*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2004, nr 1 (5), s. 145-146; tenże, *Okręg Krakowski Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość” 1945-1948. Geneza, struktury, działalność*, Kraków 2005, w indeksu; M. Wenklar, *Nie tylko WiN i PSL. Opór społeczny w latach 1945-1956 w powiecie tarnowskim*, Kraków 2009, w indeksu; T. Łaszczewski, *Józef Zabrzęski*, [w:] *Małopolski Słownik Biograficzny Uczestników Działań Niepodległościowych*, red. T. Gąsiorowski, t. 12, Kraków 2008, s. 186-188; T. Trepka, *Na plebanii w Biechowie walczyli ksiądz i nauczyciel*, „Echo Dnia” z 18 marca 2016 roku, s. 18. Zob. też: J. Zabrzęski, *Reorganizacja rolnictwa w Wolnej Polsce*, opr. M. Wenklar, „ZHW” 2009, nr 30, s. 181-191.

⁸ R. Śmietanka-Kruszelnicki, *Podziemie poakowskie...*, s. 286.

⁹ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Delegatura w Kielcach [dalej: IPN Ki], 41/1726, Akta sprawy karnej przeciwko Kazimierzowi Sieradzkiemu, Protokół przesłuchania Józefa Zabrzęskiego, 03 II 1949 r., k. 26-27; IPN Ki, 022/150, Charakterystyka nr 220 nielegalnej organizacji „Służba Wolnej Polsce” b[ylego] pow[iatu] buski [dalej: IPN Ki, 022/150], k. 9-10.

¹⁰ T. Trepka, *Propaganda organizacji...*, s. 122-127.

¹¹ R. Gryz, *Połetek Stanisław* [w:] *Leksykon duchowieństwa...*, s. 225; *Katalog duchowieństwa i parafij diecezji kieleckiej za rok 1946*, Kielce 1946, s. 196.

¹² IPN Ki, 013/790, Akta kontrolno-śledcze przeciwko Stanisławowi Połetkowi [dalej: IPN Ki, 013/790], Charakterystyka sprawy Stanisława Połetka, 5 I 1951 r., k. 68;

Ks. Połetek znalazł się na celowniku UB przez zjednywanie sobie ludzi. Dodatkowo cieszył się zaufaniem miejscowego społeczeństwa. Na jego niekorzyść działał fakt, że był organizatorem Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży (KSM)¹³ oraz skarbnikiem lokalnego oddziału „Caritas”¹⁴. Funkcjonariusze PUBP w Busku-Zdroju nie mieli wątpliwości, że jest on „wrogo ustosunkowany do obecnej rzeczywistości” i należy podjąć wobec niego „czynności ewidencyjne”¹⁵, co równało się rozpoczęciu obserwacji i systematycznym gromadzeniu materiałów dotyczących duchownego¹⁶.

Od 1947 r. był poinformowany o działalności obwodu buskiego SWP oraz zapoznawany z dokumentami, których autorami byli jego człon-

IPN Ki, 8/992, Akta sprawy karnej przeciwko Stanisławowi Połetkowi [dalej: IPN Ki, 8/992], Protokół przesłuchania Stanisława Połetka, 23 XI 1950 r., k. 16v.

¹³ KSM stanowiło dla władz „reakcyjne” i „mikołajczykowskie” formę działalności politycznej duchowieństwa katolickiego. Szczególnie ważne było to z perspektywy budowy „nowego człowieka” – ateisty, która rozpoczynała się od najmłodszego pokolenia Polaków. Zob. *1947 czerwiec 13, Warszawa – Instrukcja dyrektor Departamentu V MBP dotycząca zwalczania Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży*, [w:] *Instrukcje, wytyczne, okólniki...*, s. 66-69; P. M a r d y ł a, *Duszpasterstwo w czasach stalinowskich. Władze komunistyczne wobec działalności duszpasterskiej Kościoła rzymskokatolickiego w archidiecezji krakowskiej w latach 1945-1956*, Kraków 2009, s. 212-246.

¹⁴ IPN Ki, 013/790, Charakterystyka ks. wikarego Połetka Stanisława parafii Pacanów, powiat stopnicki, 15 XII 1947 r., k. 4. Dla władz komunistycznej Polski nawet działalność charytatywna Kościoła była przejawem „wrogości wobec ustroju”. Jedną z instytucji, w którą postanowiono uderzyć i ubezwłasnowolnić był „Caritas”. Szerzej: D. Z a m i a t a ł a, *Caritas. Działalność i likwidacja organizacji 1945-1950*, Lublin 2000, s. 277-329. Zob. też: *1950 luty 4, [Warszawa] Instrukcja nr 1a dyrektor Departamentu V MBP w sprawie taktyki działania UB po przejęciu „Caritas”* [w:] *Instrukcje, wytyczne, okólniki...*, s. 201-202; *1950 marzec 16, Warszawa – Instrukcja nr 10 dyrektor Departamentu V MBP dla szefów wojewódzkich urzędów bezpieczeństwa publicznego w sprawie raportów o działalności komisji księży i zarządów diecezjalnych Zrzeszenia Katolików „Caritas”* [w:] *Metody pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa wobec kościołów i związków wyznaniowych 1945-1989*, wstęp, wybór, redakcja. A. D z i u r o k, opr. K. B a n a ś, K. B i a ł e c k i, S. B o g a c z e w i c z i n., Warszawa 2004, s. 150-151.

¹⁵ IPN Ki, 013/790, Postanowienie o zaprowadzeniu sprawy ewidencyjnej, 5 II 1948 r., k. 5.

¹⁶ A. D z i u r o k, *Wstęp* [w:] *Metody pracy operacyjnej...*, s. 57; Zob. też: *1946, [Warszawa] – Instrukcja nr 1 Departamentu V MBP w sprawie ewidencji duchowieństwa diecezjalnego w sekcjach V wydziałów V wojewódzkich urzędów bezpieczeństwa publicznego* [w:] Tamże, s. 77-85.

kwie¹⁷. Dzięki Pytce miał możliwość czytania konspiracyjnej gazетки „Orzeł Biały” wydawanej przez Obszar Południowy WiN¹⁸. W obawie przed aresztowaniem został już w czerwcu 1948 r. przeniesiony na wikariat do kieleckiej Katedry oraz na stanowisko prefekta jednej ze szkół. Nie zerwał jednak kontaktów z członkami SWP. Po aresztowaniu dowódcy organizacji, został ostrzeżony przez Stefana Pytko¹⁹.

Pomimo realnego zagrożenia ze strony UB nie ukrywał się. Pierwszy raz został aresztowany 27 listopada 1948 r. Dwa dni później przewieziony do siedziby WUBP w Kielcach. Po przeprowadzeniu przesłuchania został pozostawiony bez strażnika, w niezamkniętym pokoju. W godzinach wieczornych korzystając z nieuwagi pracowników „bezpieki” uciekł przez jedno z okien na korytarzu, kierując się na tyły budynku, które pozostawały nieobstawione²⁰. Powodem ucieczki, jak przyznał Połetek, było zarzucanie mu czynów, których nie dokonał oraz brutalność funkcjonariuszy go przesłuchujących²¹. Przekonywał także, że był szantażowany w związku z nieprzyznaniem się do winy, obiecano duchownemu „zrobienie takiej opinii, że ani świat ani kuria nie będą chciały się do niego przyznać”.

Po ucieczce z WUBP w Kielcach, jednymi z pierwszych osób, które pomogły ukrywającemu się przed „ludową sprawiedliwością” duchownemu były siostry Albertynki z Dobromyśla oraz rolnik Jan Gawron ze wsi Szumarka w powiecie buskim²². Dzięki nim uzyskał cywilne ubranie. Po kilku dniach odpoczynku, ks. Połetek ruszył w dalszą drogę by dotrzeć do swojej siostry Adeli w Przemęczanach. Przebywał u niej do maja 1949 r.²³, by po podjęciu następnych prób uzyskania pomocy²⁴, udać się do ks. Stefana Mazanka – kanclerza kurii biskupiej w Krakowie.

¹⁷ IPN Ki, 013/790, Charakterystyka sprawy Stanisława Połetka, 5 I 1951 r., k. 68.

¹⁸ Tamże, 8/992, Protokół przesłuchania Stefana Pytko, 01 II 1951 r., k. 43v.

¹⁹ Tamże, Protokół przesłuchania Stefana Pytko, 26 I 1951 r., k. 27.

²⁰ Tamże, 013/790, Protokół przesłuchania Stanisława Połetka, 9 X 1950 r., k. 50-51.

²¹ Tamże, 8/992, Protokół rozprawy głównej przeciwko Stanisławowi Połetkowi, 30 III 1951 r., k. 64-64v.

²² Jest o tym istotniejsze, że była to jedna z niewielu osób, które pomogły wówczas księdzu Połetkowi, pomimo że wiedziały o skomplikowanej sytuacji duchownego. Tamże, Protokół przesłuchania Jana Gawrona, 02 II 1951 r., k. 38v-39.

²³ Tamże, 013/790, Charakterystyka sprawy Połetka Stanisława, b.d., k. 54.

²⁴ Jak wynika z zeznań złożonych przez ks. Połetka, ten szukał pomocy m.in. w Zakopanem i we Wrocławiu. Na Dolnym Śląsku próbował bezskutecznie uzyskać przydział parafialny.

Zwrócenie się do przedstawiciela krakowskiej kurii stanowiło dość naturalny zabieg. Po pierwsze dlatego, że ks. Połetek jak przyznał znał już ks. Mazanka, ponadto archidiecezja krakowska stanowiła niezwykle silny bastion antykomunistyczny, utożsamiany niekwestionowanym autorytetem, będącym jednocześnie nieformalną głową polskiego Kościoła – kard. Adamem Stefanem Sapiehą²⁵.

Dzięki jego przedsięwzięciom, duchowny został skierowany do domu zakonnego SS Felicjanek w Dobranowicach, gdzie był kapłanem. Jak wynika z zeznań, niektóre z sióstr doskonale wiedziały, że ten ukrywa się przed organami bezpieczeństwa. W Dobranowicach ks. Połetek poznał poszukiwanego przez WUBP w Krakowie – ks. Jamrowicza. Po prośbie skierowanej do kard. Sapiehy²⁶ został przeniesiony w kwietniu 1950 r., do parafii Kozy w powiecie Biała Krakowska, gdzie pełnił swoją posługę aż do momentu ponownego aresztowania – 8 października 1950 r.²⁷.

Ks. Połetek był tym samym najdłużej ukrywającym się członkiem SWP²⁸. Już pierwsze zatrzymanie wywołało reakcję w Kurii Diecezjalnej w Kielcach. Przeprowadzone wówczas spotkanie miało wg doniesień UB dotyczyć powzięcia działań zmierzających do uwolnienia księdza²⁹. Kilkanaście dni później, do szefa WUBP w Kielcach trafiło pismo wstawiające się za księdzem Połetkiem, wskazujące, że ten był żywo zaangażowany jedynie przy odbudowie kościoła w Pacanowie

²⁵ Zob. np. J. Marecki, F. Musiał, *Krakowska opoka – kardynał Adam Stefan Sapieha* [w:] *Partia z narodem, naród z Kościołem*, red. F. Musiał, J. Szarek, Kraków 2008, s. 35-47; F. Musiał, M. Lasota, *Kościół zraniony. Proces księdza Lelity i sprawa kurii krakowskiej*, Kraków 2003, s. 23-27; *Kard. Adam Stefan Sapieha. Nie ustąpiłem Niemcom, tym bardziej nie ustąpię teraz...*, wybór i opr. J. Marecki, F. Musiał, [w:] *W obronie Ojczyzny i Kościoła. Komunistyczna bezpieka wobec biskupów polskich*, red. J. Marecki, F. Musiał, Kraków 2008, s. 9-18. Kard. Sapieha miał być regularnie informowany o przestępstwach władz i spotykał się z przedstawicielami Zrzeszenia WiN. L. Kubik, *Kościół w latach przełomu*, „ZHW” 1995, nr 6, s. 125; W. Bniński, *Fragmety wspomnień z lat 1945-1948*, tamże 1997, nr 10, s. 164.

²⁶ O ukrywaniu się ks. Połetka wiedzieć mieli m.in. bp kielecki Czesław Kaczmarek oraz bp Stanisław Rospond. IPN Ki, 027/53, Raport specjalny dotyczący aresztowania ks. Połetka Stanisława, 11 X 1950 r., k. 57.

²⁷ Tamże, 013/59, Wyciąg z protokołu przesłuchania Stanisława Połetka, 9 X 1950 r., k. 46.

²⁸ Tamże, 022/150, k. 24.

²⁹ Tamże, 013/790, Doniesienie obywatelskie, 30 XI 1948 r., k. 7.

oraz działaniu na rzecz edukacji młodzieży. Wykluczono przy tym możliwość wspierania przez duchownego „nielegalnych” organizacji³⁰.

Funkcjonariusze UB od początku śledztwa przyjęli założenie, że duchowny nie tylko wiedział o istnieniu SWP, ale także w pełni aprobował jej założenia. Jako przykład podawano zablokowanie przez księdza założenia komunistycznej organizacji młodzieżowej na terenie szkoły w Pacanowie, co nastąpiło dopiero po jego przeniesieniu do Kielc³¹.

Wikary parafii Pacanów został oskarżony z art. 88 §1 Kodeksu Karnego Wojska Polskiego (KKWP) w związku z art. 86 §2³². Nie przyznał się jednak do zarzucanych mu czynów³³. Wyrokiem Wojskowego Sądu Rejonowego (WSR) w Kielcach z 30 marca 1951 r. skazany został na dwa lata pozbawienia wolności³⁴. Już kilkanaście dni później obrońca ks. Poletka złożył skargę rewizyjną. Jego zastrzeżenia dotyczyły m.in. popełnionych w trakcie procesu błędów proceduralnych i nie przesłuchanie wszystkich świadków wskazanych przez obronę³⁵. Instancja odwoławcza pozostała jednak nieugięta. Postanowieniem Najwyższego Sądu Wojskowego w Warszawie z 5 lipca 1951 r. wyrok WSR został utrzymany w mocy, a zażalenie obrońcy w całości oddalono³⁶. Listy z prośbami o ułaskawienie kierował do Prezydenta RP Bolesława Bieruta, brat skazanego, pozostawały one jednak bez odpowiedzi³⁷.

Po wyjściu na wolność ks. Połetek pełnił posługę kapłańską jako wikariusz w kościele NMP w Bytomiu oraz prefekta w szkołach podstawowej oraz średniej (od grudnia 1952 r.). W 1957 r. został mianowany wikariuszem w Olkuszu, gdzie miał kolejny zatarg z przedstawicielami aparatu bezpieczeństwa, który na szczęście dla niego skoń-

³⁰ Tamże, Pismo Kurii Diecezjalnej w Kielcach do szefa WUBP, 10 XII 1948 r., k. 12.

³¹ Tamże, Protokół przesłuchania Stefana Pytko, 30 XI 1948 r., k. 38; Tamże, Meldunek specjalny WUBP w Kielcach w sprawie realizacji [rozpracowania] nielegalnej organizacji SWP na terenie powiatu Busko-Zdrój, 30 XII 1948 r., k. 117.

³² Ks. Połtekowi zarzucono, że w wszedł w porozumienie z kierującymi organizacją, która zamierzała „przemocą zmienić ustrój Państwa Polskiego”. Dz.U. 1944 nr 6 poz. 27.

³³ IPN Ki, 8/992, Protokół rozprawy głównej przeciwko Stanisławowi Połtekowi, 30 III 1951 r., k. 62v.

³⁴ Tamże, 013/790, Wyrok WSR w Kielcach, 30 III 1951 r., k. 77.

³⁵ Tamże, 8/992, Skarga rewizyjna do Najwyższego Sądu Wojskowego w Warszawie, 06 IV 1951 r., k. 79-81.

³⁶ Tamże, Postanowienie Najwyższego Sądu Wojskowego w Warszawie, 05 VII 1951 r., k. 85-86.

³⁷ Tamże, Pismo WSR w Kielcach, luty 1952 r., k. 103.

czył się jedynie na przesłuchaniu³⁸. Od 1958 r. był wikariuszem w Miechowie³⁹, a następnie w Skale, gdzie wkrótce został proboszczem (1960 r.). Trzy lata później został wicedziekanem dekanatu sułszowskiego i członkiem Diecezjalnej Komisji Artystyczno-Budowlanej⁴⁰.

O absurdalności wyroku sądu stalinowskiej Polski świadczą kolejne kroki podjęte pod koniec 1962 r. przez byłego obrońcę ks. Poletka. Częściowa i ograniczona normalizacja w relacjach Państwo-Kościół jaka nastąpiła po 1956 r. spowodowała powrót do sprawy duchownego. Sąd Wojewódzki w Kielcach w pełni przyznał rację adwokatowi postanawiając „skazanie uznać za niebyłe”⁴¹. W 1972 mianowany kanonikiem honorowym Kapituły Kolegiaty Wiślickiej, a w 1986 r. dziekanem dekanatu sułszowskiego. Zmarł 19 listopada 1988 r. w Krakowie. Pochowany został na cmentarzu parafialnym w Skale⁴².

Drugim z duchownych zaangażowanych w działalność SWP był ks. Stefan Rzemieniec. Urodził się on 11 stycznia 1912 r. w Kamieńczycach w gminie Boszczynek w powiecie pińczowskim. W 1933 r. wstąpił do seminarium duchownego. W 1938 r. został wyświęcony przez bp sufragana kieleckiego Franciszka Sonika⁴³. Swoją posługę kapłańską sprawował w parafiach Gnojno, Książ Mały⁴⁴, Kościelec, Zagość i Korczyn Stary. Od sierpnia 1945 r. był proboszczem bardzo zniszczonej w 1944 r. parafii w Biechowie⁴⁵.

Aparat bezpieczeństwa próbował stworzyć wizerunek księdza kontrowersyjnego. Wynikały one z braku spójności pomiędzy informacjami jakie zgromadzone zostały w postaci raportów oraz notatek służbowych sporządzanych przez funkcjonariuszy PUBP w Busku-Zdroju, a zeznaniami świadków i informatorów „bezpieki”. Z tych pierwszych wyłania się obraz przynajmniej neutralnej osoby wobec polityki Polski „ludowej”. Duchowny miał podczas rozmów z pra-

³⁸ D. Wojciechowski, *Kapłani kieleccy więzieni i szykanowani w PRL (1945-1963)*, Kielce 2003, s. 219.

³⁹ *Katalog duchowieństwa i parafii diecezji kieleckiej za rok 1958*, Kielce 1959, s. 103.

⁴⁰ R. Gryz, *Poletek Stanisław...*, s. 226.

⁴¹ IPN Ki, 8/992, Postanowienie Wydziału IV Karnego Sądu Wojewódzkiego w Kielcach, grudzień 1962 r., k. 120.

⁴² R. Gryz, *Poletek Stanisław...*, s. 226-227.

⁴³ *Katalog duchowieństwa i parafij...*, s. 195.

⁴⁴ D. Wojciechowski, dz. cyt., s. 223.

⁴⁵ R. Gryz, *Rzemieniec Stefan [w:] Leksykon duchowieństwa...*, s. 250; *Katalog duchowieństwa i parafij...*, s. 96, 195.

cownikami PUBP zaznaczać niechęć większości społeczeństwa do nowego systemu, a przełożonych do jego osoby⁴⁶. Podważał politykę Stolicy Apostolskiej, atakował innych księży pełniących posługę kapłańską w diecezji kieleckiej, a także oskarżał o współpracę z antykomunistyczną partyzantką i życie niezgodne z naukami Chrystusa⁴⁷.

W wyraźnej sprzeczności z notatkami i raportami służbowymi oficerów PUBP pozostawały zeznania świadków i donosy przedstawiające duchownego jako zagorzałego przeciwnika „demokracji ludowej”. Ks. Rzemieniec nie krył ze swoimi poglądami, wygłaszając je podczas nabożeństw w formie kazań. Piętnował w nich donosicielstwo, szerzącą się w kraju bezbożność oraz brak wzorów moralnych dla młodzieży, permanentnie indoktrynowanej i odciąganej od Kościoła oraz Boga⁴⁸.

Wydaje się, że ks. Rzemieniec przyjął taką taktykę w momencie rozpoczęcia inwigilacji i czynności sprawdzających. Nie sposób zweryfikować podawanych przez niego wiadomości, były one mało konkretne i nawet przez samych funkcjonariuszy UB uznane zostały za „mało znaczące”. Bardziej wiarygodne źródło informacji stanowią pozostawione i zabezpieczone w trakcie śledztwa odpisy kazań wygłaszanych przez proboszcza parafii w Biechowie, potwierdzające niechętny stosunek do ówczesnych władz. Postawioną wyżej hipotezę potwierdza także fakt, że notatki te sporządzane były w okresie kiedy ks. Rzemieniec ukrywał na plebanii ściganego przez aparat bezpieczeństwa, Józefa Zabrzezkiego vel. Andrzeja Chodzyńskiego, którego przedstawiał jako swojego wujka. Gdyby rzeczywiście chciał uzyskać aprobatę władzy „ludowej”, bez wątpienia cennym krokiem w zdobyciu zaufania było by wydanie głównodowodzącego SWP i pomoc w rozpracowaniu organizacji, czego jednak nie zrobił. Duchowny wyraźnie zaznaczył, że nie zamierza podpisywać żadnych zobowiązań do współpracy, a oskarżający go prokurator wojskowy ocenił księdza jako „zagorzałego wroga ustroju”⁴⁹.

⁴⁶ Jednym z przeciwników duchownego z Biechowa miał być dziekan dekanatu pacanowskiego ks. Adam Adamek.

⁴⁷ IPN Ki, 013/59, Raport z przeprowadzonej rozmowy z ks. prob[oszczem] Rzemieńcem Stefanem parafii Biechów pow[iat] stopnicki, 07 II 1948 r., k. 19.; Tamże, Raport z przeprowadzonej rozmowy z ks. Rzemieńcem z parafii Biechów, 16 IV 1948 r., k. 20; Tamże, Raport z przeprowadzonej rozmowy z ks. Rzemieńcem Stefanem, parafia Biechów, dekanat Pacanów, diecezja Kielce, 19 IV 1948 r., k. 21.

⁴⁸ Tamże, Protokół przesłuchania świadka Edwarda Jamrożego, 12 XIII 1947 r., k. 16.

⁴⁹ Tamże, Akt oskarżenia, b.d., k. 196.

Latem 1947 r., Stefan Pytko zaproponował duchownemu udzielenie schronienia Zabrzeskiemu. Już wtedy wiedział on, że ten poszukiwany jest przez aparat bezpieczeństwa⁵⁰. Ks. Rzemieniec, któremu nadano konspiracyjny pseudonim „Skorski”, przyznał jednak, że doskonale zdawał sobie sprawę z konsekwencji ukrywania osoby ściganej przez władze „ludowe”⁵¹. Od połowy grudnia 1947 r.⁵² plebania kościoła w Biechowie stanowiła miejsce spotkań członków organizacji oraz punkt przekazywania korespondencji dotyczącej działalności konspiracyjnej (rozkazów i druków propagandowych)⁵³.

Ks. Rzemieniec podjęcie decyzji o udzieleniu schronienia Zabrzeskemu oficjalnie motywował chęcią przypodobania się swoim zwierzchnikom w kurii. Jak sam zaznaczył nie cieszył się bowiem sympatią przełożonych, którzy podobno uważali, że sprzyja on nowemu ustrojowi oraz partii komunistycznej. Duchowny zachowywał się dość lekkomyślnie, przyznając, że informował innych księży o ukrywaniu poszukiwanego⁵⁴.

Za zgodą proboszcza parafii Biechów, Zabrzeski rozpoczął konspiracyjne nauczanie na plebanii niewielkiej grupy młodzieży, które trwało kilka miesięcy do rozpoczęcia roku szkolnego 1948/1949. „Stary” starał się, dzięki znajomościom Stefana Pytko i ks. Rzemieńca, uzyskać posadę nauczycielską w szkole w Biechowie, prosząc ich o interwencje w lokalnym inspektoracie szkolnym. Po związanych z tym różnych perturbacjach Józefowi Zabrzeskemu, występującemu na co dzień pod nazwiskiem Andrzeja Chodzyńskiego udało się uzyskać pracę pedagoga⁵⁵. Ks. Rzemieniec, dzięki swojemu kuzynowi, pracującemu jako sekretarz gminny uzyskał dla niego nielegalne zameldowanie⁵⁶.

Szeroko zakrojona pomoc udzielona czołowemu działaczowi Okręgu Krakowskiego Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość” wskazuje jednoznacznie, że zachowanie ks. Rzemieńca stanowiło przykład bezkompromisowej postawy wobec komunistycznego totalitaryzmu. Zarzuty,

⁵⁰ Tamże, Protokół przesłuchania Stefana Pytko, 30 XI 1948 r., k. 36.

⁵¹ Tamże, Protokół przesłuchania Stefana Rzemieńca, 30 XII 1948 r., k. 112.

⁵² Tamże, 8/696, Akta sprawy karnej przeciwko Stefanowi Rzemieńcowi, t.1, Postanowienie o pociągnięciu do odpowiedzialności karnej Stefana Rzemieńca, 23 III 1949 r., k. 177.

⁵³ Tamże, 013/59, Protokół przesłuchania Michała Łukasika, 30 XI 1948 r., k. 47.

⁵⁴ Tamże, Protokół przesłuchania Stefana Rzemieńca, 31 XII 1948 r., k. 129.

⁵⁵ Tamże, k. 130.

⁵⁶ Tamże, Protokół przesłuchania Stefana Rzemieńca, 04 II 1949 r., k. 162.

o przychylnym stosunku wobec Polski „ludowej”, ferowane przez funkcjonariuszy UB miały pełnić pomocną rolę w szantażu i zapewne służyć zwerbowaniu księdza jako informatora⁵⁷.

Ks. Rzemieniec brał czynny udział w działalności propagandowej organizacji. W użytkowanych przez niego pomieszczeniach mieszkalnych, PUBP w Busku-Zdroju zarekwirował łącznie kilkanaście artykułów i broszur zatytułowanych: *Socjalizm-Komunizm, Co mówią i co piszą, O robotniku w Rosji Sowieckiej, Wolność-Równość-Braterstwo, Państwo robotników i chłopów, Podpalacze świata, Najważniejsze postulaty katolickie w dzisiejszej Polsce, Zbrodnie Lubańskie, Komunizm i moralność, Sprawy pilne i rzekomo pilne oraz Męczennicy*. Niektóre z nich służyły do przygotowywania kazań oraz druków propagandowych kolportowanych na terenie powiatu buskiego. Oparte były na czasopismach katolickich oraz wydawnictwach Jezuitów i Pallotynów z okresu międzywojennego. Podczas przeszukania plebanii kościoła w Biechowie, zarekwirowano także ponad 200 stron kazań, pisanych rzekomo przez Zabrzęskiego⁵⁸.

„Stary” prowadził dla wtajemniczonych pogadanki polityczne. Dodatkowo zapoznawał z treścią *komunikatów propagandowych* ks. Rzemieńca. Dotyczyły one m.in. sytuacji międzynarodowej i sporów w polskim rządzie emigracyjnym. Ich treść ukierunkowana była na przekonanie o nieuchronności konfliktu między ZSRR, a Wielką Brytanią i USA, który miałyby rozpocząć trzecią wojnę światową. Proboszcz parafii w Biechowie informacje usłyszane od Zabrzęskiego przekazywał także innym księżom na odpustach i konferencjach dekanalnych⁵⁹. Niewykluczone, że ks. Rzemieniec brał udział w kolportażu konspiracyjnej prasy – rzeszowskiego biuletynu „Ku Wolności” oraz krakowskiego „Orła Białego”⁶⁰.

Proboszcz parafii w Biechowie wskazał „Starego” jako jedyne go autora druków propagandowych i kazań. Nie można jednak wykluczyć, że celowo kłamał chroniąc inne osoby. Przy sporządzaniu ulotek

⁵⁷ F. M u s i a ł, *Zwerbować księdza*, [w:] *Partia z narodem...*, s. 103-107.

⁵⁸ T. T r e p k a, *Propaganda organizacji...*, s. 126; IPN Ki, 013/59, Protokół rewizji dokonanej u ks. Stefana Rzemieńca, 06 XII 1948 r., k. 64-65; Tamże, Raport specjalny o aresztowaniu w dniu 29 XI 1948 r. ks. Rzemieńca Stefana, proboszcza parafii Biechów, 24 II 1949 r., k. 179.

⁵⁹ T. T r e p k a, *Propaganda organizacji...*, s. 127.

⁶⁰ Tamże, s. 122-123.

mogli brać udział także inni księża, z którymi Zabrzesci współpracował w powiecie tarnowskim (m.in. z ks. Janem Obląkiem, późniejszym biskupem)⁶¹. Istnieje także duże prawdopodobieństwo, że „Skorski” sam napisał część z nich. Świadczy o tym, fakt, że niektóre dotyczyły lokalnych wydarzeń i historii⁶².

Ks. Rzemieniec miał szeroką wiedzę na temat funkcjonowania lokalnego aparatu władzy, dotyczyło to m.in. zaangażowania poszczególnych osób w budowę nowego systemu, poparcia dla partii politycznych czy pracy w strukturach państwowych. Z przekazywanych przez niego informacji szeroko korzystał Zabrzesci, opierając na nich pisane przed siebie raporty wywiadowcze. Wydaje się więc, że „Skorski” stanowił dla „Starego” cenne źródło wiedzy o miejscowym życiu społeczno-politycznym. Dodatkowo cieszył się on dużym zaufaniem Zabrzesciego. Pomimo, że jak twierdzi duchowny nie został oficjalnie zwerbowany do SWP, to jednak miał bardzo dużą wiedzę na temat jej organizacji oraz funkcjonowania⁶³. Nie ulega wątpliwości, że informacje tego typu przekazywał mu ukrywający się na plebanii jej dowódca.

Duchownych mających wiedzę o działalności SWP było zapewne więcej. W trakcie przesłuchań padały nazwiska proboszczów: parafii Zborówek ks. Józefa Piwowarczyka, parafii Świniary ks. Jana Olesińskiego oraz Piasek Duży ks. Teofila Ząbka. Wszyscy trzej mieli utrzymywać stałe kontakty z Zabrzescim⁶⁴ i ks. Rzemieńcem⁶⁵ oraz być zapoznawani z różnymi drukami propagandowymi organizacji⁶⁶. Informacje

⁶¹ M. Wenklar, dz. cyt., s. 131-132.

⁶² T. Treпка, *Propaganda organizacji...*, s. 126, przyp. 47.

⁶³ IPN Ki, 013/59, Protokół przesłuchania podejrzanego Stefana Rzemieńca, 31 XII 1948 r., k. 130; Tamże, Protokół przesłuchania podejrzanego Stefana Rzemieńca, 14 II 1949 r., k. 172. Funkcjonariusze UB przypisywali ks. Rzemieńcowi i Połetkowi uczestnictwo w „nielegalnej organizacji”, jednak kiedy dokonywano przeglądu akt byłego WSR w Kielcach, stwierdzono, że duchowni byli jedynie „współpracownikami” SWP. IPN Ki, 022/150, k. 8.

⁶⁴ Tamże, 013/790, Protokół przesłuchania Stefana Pytko, 11 I 1949 r., k. 19; Tamże, 8/697, Akta sprawy karnej przeciwko Stefanowi Rzemieńcowi, t. 2, Postanowienie o wyłączeniu ze sprawy do odrębnego prowadzenia, 28 III 1949 r., k. 31. W trakcie prowadzonej kwerendy nie udało się odnaleźć informacji wskazujących, że UB podjęło czynności operacyjne wobec wymienionej wyżej trójki księży.

⁶⁵ Tamże, Protokół przesłuchania Stefana Pytko, 11 I 1949 r., k. 42v; Tamże, Protokół przesłuchania Stefana Pytko, 10 II 1949 r., k. 57-58.

⁶⁶ Tamże, 013/59, Protokół przesłuchania podejrzanego Stefana Rzemieńca, 14 II 1949, k. 173.

o częstych wizytach księży na plebanii w Biechowie podawał w swoich zeznaniach jedynie Pytko. Ciężko ustalić jaki charakter miały owe spotkania. „Stary” miał dodatkowo przechwalać się, że dzięki „swojemu człowiekowi” w aparacie bezpieczeństwa, będzie informował kurie biskupie o współpracy poszczególnych księży z UB⁶⁷.

Po zakończeniu śledztwa, ks. Rzemieniec został oskarżony z art. 86 KKWP⁶⁸ oraz art. 14 §1 Dekretu z 13 czerwca 1946 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa⁶⁹. Duchowny nie spotkał się z pobłażliwością WSR w Kielcach. Zgodnie z jego wyrokiem z 30 kwietnia 1949 r. skazany został na sześć lat pozbawienia wolności.

Ks. Rzemieniec był postacią niezwykle zaangażowaną w działalność na rzecz lokalnej ludności. Świadczą o tym zachowane w dokumentach procesowych listy wiernych wstawiające się za duchownym⁷⁰. Pozytywną opinię wystawił także przewodniczący Prezydium Gminnej Rady Narodowej w Wójczy, przypominając jego osobiste zasługi na rzecz odbudowy kościoła oraz rozminowania gruntów ornych i cmentarza⁷¹. Na korzyść ks. Rzemieńca działał także fakt, że jego rodzice w trakcie okupacji pomagali ludności żydowskiej, ukrywając jedną z rodzin oraz kosztowności kilku innych, po wojnie je zwracając⁷². Rodzina duchownego podjęła także interwencję u Prezydenta RP Bolesława Bieruta wskazując na jego zły stan zdrowia oraz hospitalizację w okresie okupacji⁷³.

⁶⁷ Tamże, Protokół przesłuchania Stefana Rzemieńca, 30 XI 1948 r., k. 40-41. Przeprowadzona dotychczas kwerenda archiwalna nie potwierdziła jednak tych doniesień.

⁶⁸ §1 „Kto usiłuje przemocą usunąć ustanowione organa władzy zwierzchniej Narodu albo zagarnąć ich władzę, podlega karze więzienia na czas nie krótszy od lat 5 albo karze śmierci”; §2 „Kto usiłuje przemocą zmienić ustrój Państwa Polskiego, podlega karze więzienia na czas nie krótszy od lat 5 albo karze śmierci”. Dz.U. 1944 nr 6 poz. 27.

⁶⁹ „Kto bierze udział w związku mającym na celu zbrodnie lub udziela mu pomocy, w szczególności przez zaopatrywanie w środki ułatwiające osiągnięcie zamierzonego celu, podlega karze więzienia na czas nie krótszy od lat 5 lub więzienia dożywotniego”. Dz.U. 1946 nr 30 poz. 192. Zob. też: IPN Ki, 013/59, Akt oskarżenia, bd., k. 201.

⁷⁰ Tamże, 8/698, Akta sprawy karnej przeciwko Stefanowi Rzemieńcowi, t. 3, Prośba parafian parafii Biechów, 1949 r., k. 12-13; Tamże, Opinia wydana przez parafian oraz organizacji działających na terenie parafii Biechów, 04 V 1949 r., k. 28; Tamże, Opinia parafian do Najwyższego Sądu Wojskowego w Warszawie, 04 IV 1949 r., k. 63.

⁷¹ Tamże, Zaświadczenie Prezydium Gminnej Rady Narodowej w Wójczy powiat Busko-Zdrój, 30 VI 1949 r., k. 26.

⁷² Tamże, Oświadczenie Rubina Leona, 04 VII 1949 r., k. 27.

⁷³ Tamże, Pismo do Bolesława Bieruta Prezydenta RP, 07 VII 1949 r., k. 25.

Wszystkie wymienione wyżej kwestie miały zapewne wpływ na to, że 25 listopada 1950 r. decyzją Bieruta zdecydowano się o zawieszeniu kary na okres czterech lat. Na początku grudnia duchowny został zwolniony z zakładu karnego we Wrocławiu. Ze względu na stan zdrowia, do posługi kapłańskiej wrócił dopiero w kwietniu 1951 r. jako proboszcz parafii w Chelmcach, a wkrótce objął probostwo we Wrocimowicach⁷⁴. Ks. Rzemieniec zmarł 18 sierpnia 1969 r. w Wojciechowie, a następnie został pochowany na cmentarzu parafialnym w Kościelcu⁷⁵.

Wydaje się, że lokalny aparat bezpieczeństwa wyraźnie wyczuwał możliwość rozegrania sprawy duchownych z powiatu buskiego na niekorzyść Kościoła katolickiego. Potwierdzają to plany dotyczące realizacji aresztowań. Zalecenia zmierzały w kierunku zatrzymania dodatkowo szeregu osób, wobec których nie było żadnych dowodów winy, jednak miało to prewencyjnie zabezpieczyć całość postępowania⁷⁶. Wobec większości z nich nie podjęto więcej żadnych kroków śledczych, nie byli oni ani oskarżonymi ani nawet świadkami w procesie SWP.

Kiedy okazało się, że pozyskanie do współpracy ks. Rzemienia nie jest możliwe, zdecydowano się na rozpoczęcie planu mającego zdyskredytować nie tylko duchownego, ale i jak największą część lokalnych struktur Kościoła⁷⁷. Na pierwszym miejscu stanęła sprawa rozpoczęcia kampanii propagandowej ukierunkowanej na skompromitowanie całego miejscowego duchowieństwa⁷⁸. W wycinku prasowym,

⁷⁴ *Katalog duchowieństwa i parafii...*, s. 110.

⁷⁵ R. Gryz, *Rzemieniec Stefan...*, s. 251; IPN Ki, 022/150, k. 25.

⁷⁶ Zob. np. Tamże, 013/59, Plan dalszej realizacji [rozpracowania] nielegalnej organizacji „WiN” na terenie powiatu Busko-Zdrój, k. 24-25.

⁷⁷ Wskazują na to zachowane dokumenty organów śledczych. Warto zacytować jedno z pytań zadanych duchownym podczas przesłuchań przez oficerów WUBP w Kielcach: „Wyjaśnijcie role i zadanie jakie nakładano ogólnie na duchowieństwo w walce z obecnym ustrojem?”. Zob. np. M. Wenklar, dz. cyt., s.; R. Śmietanka-Kruszelnicki, *Podziemie poakowskie...*, s. 343; R. Gryz, *Państwo a Kościół...*, s. 188-189. Proces księży Rzemienia oraz Poletka miał stanowić element osłabienia pozycji bp. Kaczmarka i zastraszenia duchowieństwa. J. Śledzianowski, *Ksiądz Czesław Kaczmarek biskup kielecki 1895-1963*, Kielce 2008, s. 245.

⁷⁸ Było to działanie typowe dla ówczesnej władzy. Procesom księży towarzyszyła wprawiona w ruch olbrzymia machina propagandowa, którą cechowała manipulacja, zatajenie faktów oraz kłamstwo. W tego typu procesach nie chodziło tylko o skazanie oskarżonych, ale przede wszystkim o uzyskanie odpowiedniego wydźwięku w społeczeństwie. F. Musiał, *Procesy pokazowe jako forma represji. Rozprawy Zarządów*

dołączonym do akt sprawy prowadzonej przeciwko ks. Rzemieńcowi rozpowszechniano informacje o „złowrogiej działalności dywersyjnej wymierzonej w odradzającą się demokratyczną Polskę”. Bardzo poważnymi zarzutami były także oskarżenia o szpiegostwo na rzecz „anglosaskich protektorów”. Ks. Rzemieniec miał pomagać Zabrzeskiemu w wykorzystywaniu dziewcząt „w celach szpiegowskich oraz seksualnych”. Miejscowych księży zaatakowano za organizowanie „alkoholowych libacji” podczas których wspólnie bawili się oni wraz przedstawicielami lokalnych struktur SWP oraz oszukiwanie wiernych, którzy nie wiedzieli, iż wpłacając pieniądze na remonty budynków należących do parafii, w rzeczywistości przyczyniali się do wspierania działalności konspiracyjnej organizacji⁷⁹.

Zarzuty te były tak absurdalne, że nie znalazły się ani w akcie oskarżenia, ani też w wyroku sądu. Nie przywołano ich nawet w żadnym protokole przesłuchania. W artykule dokonano szeregu manipulacji na co jednoznacznie wskazują akta sprawy księdza Rzemieńca⁸⁰. Wszystko to służyło skrupulatnemu zbudowaniu niezwykle negatywnego wizerunku miejscowych księży-zdrajców, żyjących ponad stan w obliczu niedoli społeczeństwa oraz sprzeciwiających się „prawowitej władzy”.

Bezspornym faktem jest także to, że liczne materiały śledcze gromadzono nie pod nazwą organizacji, a nazwiskiem jednego z kilkunastu jej członków/współpracowników – ks. Stefana Rzemieńca. Ustalenia zmierzwały w kierunku udowodnienia powiązań jak największej liczby lokalnych duchownych z „nielegalną” organizacją za którą miał stać obcy i wrogi krajom „demokracji ludowej” wywiad imperialistyczny. Nie jest jasne dlaczego, pomimo rozpoczęcia nagonki na Kościół, nie zdecydowano się rozpocząć kolejnego procesu pokazowego mającego na celu zdyskredytowanie katolickiego duchowieństwa⁸¹. Jednym z powodów

Głównych WiN, „ZHW” 2006, nr 35, s. 67-68; J. Szarek, *Kościół zraniony (4). Propaganda w procesie kurii krakowskiej*, [w:] *Partia z narodem...*, s. 73-80.

⁷⁹ Niestety nie udało się ustalić tytułu prasowego w którym zamieszczono artykuł. Pochodził on z maja 1949 r., więc ukazał się już po procesie głównych oskarżonych. Zob. IPN Ki, 013/59, Plebania ośrodkiem dyspozycyjnym szpiegostwa, k. 197.

⁸⁰ Tamże, Protokół przesłuchania podejrzanego Stefana Rzemieńca, 23 III 1949 r., k. 181.
⁸¹ Chodziło tutaj nie tylko o atak na miejscowych księży, ale przede wszystkim zdyskredytowanie w oczach społeczeństwa hierarchów Kościoła. Materiały wskazują, że mogło chodzić m.in. o bp Czesława Kaczmarka, bp Stanisława Rosponda oraz bp Jana Kantego Lorka.

mogła być absurdalność zarzutów, z których zdawał sobie sprawę aparat bezpieczeństwa.

Zamierzonego, przez komunistycznych propagandzistów celu, nie udało się osiągnąć. Za księdzem ujęli się jego przełożeni w Kielcach. Wysyłając pismo do WUBP, stwierdzili, żeby jego sprawę potraktować wyjątkowo ze względu na problemy zdrowotne, które mogły mieć bezpośredni wpływ na podejmowane przez niego decyzje⁸².

Analiza materiału śledczego pozwala na stwierdzenie, że zdecydowanie bliżej organizacji oraz kluczowych w niej osób był ks. Stefan Rzemieniec⁸³. Zapewne wynikało to z ukrywania na plebanii dowódcy SWP – Józefa Zabrzskiego. Ks. Połetek miał jedynie wiedzę na temat jej funkcjonowania, ale nie brał udziału w działaniach konspiracyjnej organizacji. „Starego” poznał prawdopodobnie dopiero w 1948 r., na kilka miesięcy przed aresztowaniem⁸⁴. Wydaje się, że kontakty z ks. Rzemieńcem i Stefanem Pytko⁸⁵, ograniczały się jedynie do kwestii czysto zawodowych. Nie mniej jednak postrzegany był zarówno przez komendanta obwodu buskiego, jak i założyciela organizacji SWP jako „zaufany człowiek”⁸⁶. Ks. Daniel Wojciechowski, zbierając relację od ks. Połetka stwierdził, że ten nigdy nie skarżył się na pobyt w więzieniu, był bowiem zagorzałym przeciwnikiem ideologii komunistycznej. Duchowny z Pacanowa wychodził z założenia, że „z tym ustrojem należy się ciągle zmagać”⁸⁷.

Procesy obydwu księży przypadły na okres frontального ataku na Kościół katolicki w Polsce. Prowadzono je zarówno poczynając od zabiegów o charakterze administracyjnym i represyjnym⁸⁸, jak i mających rozbijać jedność Kościoła⁸⁹, aż do napadów i zabójstw duchownych

⁸² Tamże, 013/790, Pismo Kurii Diecezjalnej w Kielcach do szefa WUBP, 10 XII 1948 r., k. 12.

⁸³ Świadczy o tym m.in. fakt nadania ks. Rzemieńcowi pseudonimu konspiracyjnego.

⁸⁴ IPN Ki, 8/992, Protokół przesłuchania Stanisława Połetka, 30 XI 1950 r., k. 18v.

⁸⁵ Tamże, k. 20-21v.

⁸⁶ Tamże, Protokół przesłuchania Józefa Zabrzskiego, 23 I 1951, k. 22v-23.

⁸⁷ D. W o j c i e c h o w s k i, dz. cyt., s. 225.

⁸⁸ Szerzej zob.: K. B i a ł e c k i, *Najważniejsze założenia polityki wyznaniowej państwa i ich realizacja w latach 1945-1956*, [w:] *Władze wobec Kościołów i związków wyznaniowych w Wielkopolsce w latach 1945-1956*, red. K. B i a ł e c k i, Poznań 2008, s. 18-19.

⁸⁹ Zob.: J. Ż u r e k, *Ruch „księży patriotów” w województwie katowickim w latach 1949-1956*, Warszawa-Katowice 2009; T. M a r k i e w i c z, *„Księża patrioci” w latach*

dokonywanych przez „nieznanych sprawców”. W latach 1949-1955 duchowni stanowili cel numer jeden dla władz partyjno-państwowych, których próbowano zmarginalizować za wszelką cenę, m.in. poprzez podkopywanie ich autorytetu i poparcia społecznego.

Choć aparat bezpieczeństwa próbował zniszczyć księży Połętka i Rzemieńca to pozostali oni prawdziwymi zwycięzcami tej walki. Ich determinacja w oddaniu się nauce Kościoła i walce o suwerenną Polskę stanowiły zapowiedź dla komunistów, że zdecydowana większość duchownych będzie twardym przeciwnikiem, nie godzącym się na samozwańcze i totalitarne rządy. Zgromadzone przez UB materiały wskazują na jednoznacznie antykomunistyczne poglądy obydwu księży.

Bibliografia

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Delegatura w Kielcach (IPN Ki)

IPN Ki, 41/1726; IPN Ki, 022/150; IPN Ki, 013/790; IPN Ki, 8/992; IPN Ki, 027/53; IPN Ki, 013/59; IPN Ki, 8/696

Źródła publikowane

[1946, brak miesiąca, bdd.], *Instrukcja nr 2 dyrektor Departamentu V MBP dotycząca schematu rozpracowywania działaczy duchownych i ich współpracowników* [w:] *Instrukcje, wytyczne, okólniki dyrektor Departamentu V MBP dotyczące działań przeciwko Kościołowi katolickiemu w latach 1945-1953*, wybór i opr. A. Dziurok, J. Marecki, F. Musiał, Kraków-Katowice 2012.

1947 czerwiec 13, *Warszawa – Instrukcja dyrektor Departamentu V MBP dotycząca zwalczania Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży*, [w:] *Instrukcje, wytyczne, okólniki dyrektor Departamentu V MBP dotyczące działań przeciwko Kościołowi katolickiemu w latach 1945-1953*, wybór i opr. A. Dziurok, J. Marecki, F. Musiał, Kraków-Katowice 2012.

1950 luty 4, [Warszawa] *Instrukcja nr 1a dyrektor Departamentu V MBP w sprawie taktyki działania UB po przejęciu „Caritas”*, [w:] *Instrukcje, wytyczne, okólniki dyrektor Departamentu V MBP dotyczące działań przeciwko Kościołowi katolickiemu w latach 1945-1953*, wybór i opr. A. Dziurok, J. Marecki, F. Musiał, Kraków-Katowice 2012.

1949-1955, [w:] *Stosunki między państwem a Kościołem rzymskokatolickim w czasach PRL*, red. A. Chojnowski, M. Kula, Warszawa 1998, s. 69-125.

- 1950 marzec 16, Warszawa – *Instrukcja nr 10 dyrektor Departamentu V MBP dla szefów wojewódzkich urzędów bezpieczeństwa publicznego w sprawie raportów o działalności komisji księży i zarządów diecezjalnych Zrzeszenia Katolików „Caritas”* [w:] *Metody pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa wobec kościołów i związków wyznaniowych 1945-1989*, wstęp, wybór, redakcja. A. Dziurok, opr. K. Banaś, K. Białecki, S. Bogaczewicz i in., Warszawa 2004.
- 1946, [Warszawa] – *Instrukcja nr 1 Departamentu V MBP w sprawie ewidencji duchowieństwa diecezjalnego w sekcjach V wydziałów V wojewódzkich urzędów bezpieczeństwa publicznego* [w:] *Metody pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa wobec kościołów i związków wyznaniowych 1945-1989*, wstęp, wybór, redakcja. A. Dziurok, opr. K. Banaś, K. Białecki, S. Bogaczewicz i in., Warszawa 2004.
- Kard. Adam Stefan Sapieha. *Nie ustąpiłem Niemcom, tym bardziej nie ustąpię teraz...*, wybór i opr. J. Marecki, F. Musiał [w:] *W obronie Ojczyzny i Kościoła. Komunistyczna bezpieka wobec biskupów polskich*, red. J. Marecki, F. Musiał, Kraków 2008.

Wspomnienia, artykuły i opracowania

- Białecki K., *Najważniejsze założenia polityki wyznaniowej państwa i ich realizacja w latach 1945-1956* [w:] *Władze wobec Kościołów i związków wyznaniowych w Wielkopolsce w latach 1945-1956*, red. K. Białecki, Poznań 2008.
- Bniński W., *Fragmety wspomnień z lat 1945-1948*, „Zeszyty Historyczne WiN-u” 1997, nr 10.
- Dudek A., Gryz R., *Komuniści i Kościół w Polsce (1945-1989)*, Kraków 2003.
- Golik D., Musiał F., *Władysław Gurgacz. Jezuita wyklęty*, Kraków 2014.
- Gryz R., *Rzemieniec Stefan* [w:] *Leksykon duchowieństwa represjonowanego w PRL w latach 1945-1989*, red. J. Myszor, T. I, Warszawa 2002.
- Gryz R., *Poletek Stanisław* [w:] *Leksykon duchowieństwa represjonowanego w PRL w latach 1945-1989*, red. J. Myszor, T. I, Warszawa 2002.
- Gryz R., *Państwo a Kościół w Polsce 1945-1956. Na przykładzie województwa kieleckiego*, Kraków 1999.
- Katalog duchowieństwa i parafii diecezji kieleckiej za rok 1946*, Kielce 1946.
- Katalog duchowieństwa i parafii diecezji kieleckiej za rok 1958*, Kielce 1959.
- Kubik L., *Kościół w latach przełomu*, „Zeszyty Historyczne WiN-u” 1995, nr 6.
- Łaszczewski T., T. Łaszczewski, Józef Zabrzecki [w:] *Małopolski Słownik Biograficzny Uczestników Działań Niepodległościowych*, red. T. Gąsiorowski, t. 12, Kraków 2008.

- Mardyla P., *Duszpasterstwo w czasach stalinowskich. Władze komunistyczne wobec działalności duszpasterskiej Kościoła rzymskokatolickiego w archidiecezji krakowskiej w latach 1945-1956*, Kraków 2009.
- Marecki J., Musiał F., *Krakowska opoka – kardynał Adam Stefan Sapieha*, [w:] *Partia z narodem, naród z Kościołem*, red. F. Musiał, J. Szarek, Kraków 2008.
- Markiewicz T., „*Księża patrioci*” w latach 1949-1955, [w:] *Stosunki między państwem a Kościołem rzymskokatolickim w czasach PRL*, red. A. Chojnowski, M. Kula, Warszawa 1998.
- Musiał F., *Zwerbować księdza*, [w:] *Partia z narodem, naród z Kościołem*, red. F. Musiał, J. Szarek, Kraków 2008.
- Musiał F., *Procesy pokazowe jako forma represji. Rozprawy Zarządów Głównych WiN*, „Zeszyty Historyczne WiN-u” 2006, nr 35.
- Musiał F., Lasota M., *Kościół zraniony. Proces księdza Lelity i sprawa kurii krakowskiej*, Kraków 2003.
- Myszor J., *Wstęp*, [w:] *Leksykon duchowieństwa represjonowanego w PRL w latach 1945-1989*, red. J. Myszor, T. I, Warszawa 2002
- Sado G., *O Polskę biało-czerwoną. Ksiądz Stanisław Domański ps. „Cezary” (1914-1946)*, Kielce 2009.
- Śmietanka-Kruszelnicki R., *Podziemie poakowskie na Kielecczyźnie 1945-1948*, Kraków 2002.
- Śmietanka-Kruszelnicki R., *Duchowieństwo katolickie a podziemie poakowskie na Kielecczyźnie 1945-1948*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” 1997, nr 2.
- Śledzianowski J., *Ksiądz Czesław Kaczmarek biskup kielecki 1895-1963*, Kielce 2008.
- Szarek J., *Kościół zraniony (4). Propaganda w procesie kurii krakowskiej*, [w:] *Partia z narodem, naród z Kościołem*, red. F. Musiał, J. Szarek, Kraków 2008.
- Trepka T., *Na plebanii w Biechowie walczyli ksiądz i nauczyciel*, *Echo Dnia*” z 18 marca 2016 roku, s. 18.
- Trepka T., *Propaganda organizacji Józefa Zabrzęskiego „Starego” na Kielecczyźnie*, „Zeszyty Historyczne WiN-u” 2014, nr 39.
- Wenklar M., *Nie tylko WiN i PSL. Opór społeczny w latach 1945-1956 w powiecie tarnowskim*, Kraków 2009.
- Wojciechowski D., *Kapłani kieleccy więzieni i szykanowani w PRL (1945-1963)*, Kielce 2003.
- Wysocki W.J., *Główne kierunki polityki komunistycznego państwa wobec Kościoła rzymskokatolickiego w latach 1944-1967*, [w:] *Władze komunistyczne wobec Kościoła katolickiego w Łódzkiem 1945-1967*, red. J. Wróbel, L. Próchniak, Warszawa 2005.
- Zamiatała D., *Caritas. Działalność i likwidacja organizacji 1945-1950*, Lublin 2000.

- Zblewski Z., *Okręg Krakowski Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość” 1945-1948. Geneza, struktury, działalność*, Kraków 2005.
- Zblewski Z., *Tarnowska organizacja Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość” w latach 1945-1948*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2004, nr 1 (5).
- Żaryn J., *Kościół a władza w Polsce (1945-1950)*, Warszawa 1997.
- Żurek J., *Ruch „księży patriotów” w województwie katowickim w latach 1949-1956*, Warszawa-Katowice 2009.

TOMASZ TREPKA

**CATHOLIC PRIESTS ENGAGED IN THE ACTIVITY OF BUSKO DISTRICT
“SERVICE TO THE FREE POLAND” IN THE LIGHT
OF DOCUMENTS OF THE SECURITY APPARATUS**

Abstract

The activity of priests Stanisław Poletka and Stefan Rzemieniec was an example of an uncompromising fight with the communist dictatorship in Poland. They were devoted servants of the Catholic teaching and defendants of the sovereignty and democracy, for which they paid a high price. Sentenced to absolute imprisonment, they were to be subjected to indoctrination of the “People’s” Poland. In the years 1949 - 1955 clergy constituted the main aim for the state and party authorities, which tried to marginalise them as much as possible, among others by undermining their authority and social support. Despite the smear campaign, Polish priest remained the most intransigent opponents of the system until 1989.

Translated by Hanna Rybkowska